

Požadavky ke státní závěrečné zkoušce z německého jazyka

studijní obor: **Učitelství německého jazyka pro 2. stupeň ZŠ**
typ: magisterské studium (Mgr.)
navazující magisterské studium (NMgr.)
platnost: 2013/2014

Státní závěrečná zkouška studijního oboru Učitelství německého jazyka pro 2. stupeň ZŠ předpokládá znalosti a dovednosti studenta v části jazykovědné, lingvodidaktické a literárně vědné. Všechny tři části jsou rovnocenné, vzájemně se doplňují a podmiňují. Zkouška je vedena v německém jazyce, reflektuje však i českou odbornou terminologii oboru. Během zkoušky je student schopen prokázat dobrou orientaci v bibliografii studovaného oboru.

I. Německý jazyk

Průběh zkoušky v dílčí části německý jazyk

Základem zkoušky je komplexní jazyková analýza neadaptovaného německy psaného textu. Předpokládá se bezpečná znalost jazykovědné teorie, lingvistických termínů a orientace v moderní germanistické bibliografii (úvodová literatura, příručky, slovníky, vědecké a pedagogické německé gramatik, lingvistická periodika). Součástí zkoušky již nebudou znalosti foneticko-fonologického systému němčiny, nýbrž jeho bezchybná aplikace.

Obecné problémy germanistické lingvistiky:

1. Lingvistika, její disciplíny a hlavní metody zkoumání.
2. Jazyk, jeho základní funkce, znakový a systémový charakter jazyka. Langue a parole. Kompetence a performance. Paradigmatické a syntagmatické vztahy v jazyce.
3. Jazykové plány a jejich základní jednotky (foném, morfém, slovo, věta, text). Základní principy výstavby textu.
4. Proces komunikace, komunikační modely.
5. Sémiotika. Jazykový znak, jeho struktura a vlastnosti.
6. Typologická a genealogická klasifikace jazyků.
7. Jazyková změna. Vývojové etapy němčiny. Příčiny vzniku jednotné spisovné němčiny.
8. Sociální a teritoriální stratifikace němčiny. Variety. Standardní němčina, „Umgangssprache“, idiolekt, sociolekt, dialekt. Jazyková situace v německy mluvících zemích.
9. Textová lingvistika. Text: Kohérence, koheze, reference. Thema – Rhema – Gliederung.
10. Pragmalingvistika. Pragmatika a komunikace. Mluvní akty ilokuční a perlokuční.
11. Význační představitelé lingvistiky, zejména germanisté.

Morfosyntax:

1. Gramatika a její předmět. Vztah morfologie a syntaxe. Slovo, morfém, alomorf. Gramatická kategorie (dle EISENBERG, DUDEN, HELBIG/BUSCHA aj.)
2. Slovní druh. Klasifikace slovních druhů (systémy slovních druhů v němčině).
3. Gramatika slovesa a jeho kategorie ve srovnání s mateřským jazykem.
 - Paradigmatické kategorie. Slovesa plnovýznamová, sponová slovesa, modální slovesa, valence.
 - Slovesné kategorie (Einheitenkategorien). Tempus. Genus. Modus.
4. Jména:
 - Německé substantivum ve srovnání s mateřštinou z hlediska významu, tvarů a užití ve větě. Kategorie substantiva (Einheiten- und Paradigmenkategorien) dle EISENBERG, DUDEN, HELBIG/BUSCHA.
 - Člen, jeho význam a užívání. Problematika pádů.
5. Zájmena, jejich význam, tvar a užití.
6. Adjektivum v němčině ve srovnání s češtinou z hlediska významu, tvaru a užití. Stupňování. Postavení adjektiva ve větě.

7. Adverbium, tvary, stupňování, užití a postavení i ve větě.
8. Předmět a metody zkoumání disciplíny syntax.
9. Problematika definice pojmu věta. Typologie věty.
10. Problém kongruence v německém jazyce.
11. Gramatické teorie:
 - Tradičně pojatá větná skladba – vývoj metody, zkoumání
 - Dependenční gramatika – vývoj, pojem valence slovesa, metody zkoumání, hlavní představitelé tohoto směru v SRN.
 - Generativní transformační gramatika – vznik, cíl a metody zkoumání; pojmy kompetence, performace.
12. Postavení predikátu ve větě, větný rámec, valence slovesa.
13. Větné členy a jejich klasifikace.
14. Typologie atributu v němčině.
15. Morfosyntaktické a sémantické větné modely.
16. Složené souvětí – typy složených vět, pojem koordinace a subordinace; syntaktické prostředky spojování jednoduchých vět ve větší celky.
17. Klasifikace vedlejších vět.
18. Vývojové tendence současné němčiny.

Lexikologie:

1. Lexikální význam. Denotát, konotát, pojem, symbol. Slovo a lexém. Slovní pole.
2. Rozdíl mezi potencionálním a aktuálním významem slov, analýza a struktura sému a sémému.
3. Sémantické vztahy slov (polysémie, homonymie, synonymie, antonymie, hyperonymie).
4. Základní způsoby tvoření slov ve větě. Způsoby obohacování německé slovní zásoby.
5. Vztah lexikologie a lexikografie.

Doporučená literatura (výběr):

- BRAUN, P. (1993): Tendenzen in der deutschen Gegenwartssprache.
- BUSSMANN, H. (1990): Lexikon der Sprachwissenschaft. Stuttgart.
- CLÉMENT, D. (2000): Linguistisches Grundwissen. Eine Einführung für zukünftige Deutschlehrer. Wiesbaden.
- ČECHOVÁ, M. a kol. (2000): Čeština – řeč a jazyk. Praha.
- ČERMÁK, F. (2001): Jazyk a jazykověda. Praha.
- ČERNÝ, J. (1996): Dějiny lingvistiky. Olomouc. (vybrané kapitoly)
- DANEŠ, F. - GREPL, M. - HLAVSA, Z. (1987): Mluvnice češtiny 3. Skladba. Praha.
- DUDEN, Band 4 (1998,2005): Grammatik der deutschen Gegenwartssprache, 6.,7. neu bearb. Aufl. Bearb. von P. Eisenberg, H. Gelhaus, H. Henne, H. Sitta u. H. Wellmann. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich.
- EISENBERG, P. (1998/99): Grundriss der deutschen Grammatik. 2 Bde (Bd. 1: Das Wort, Bd. 2: Der Satz) Metzler: Stuttgart.
- ENGEL, U. (1996): Deutsche Grammatik. Heidelberg.
- ERBEN, J. (1996): Deutsche Grammatik. Ein Abriss. Berlin.
- FLÄMIG, W. (1991): Grammatik des Deutschen. Einführung in Strukturzusammenhänge und Wirkungszusammenhänge. Berlin.
- GROSS, H. (1990): Einführung in die germanistische Linguistik. München.
- HEINEMANN, M.-HEINEMANN, W. (2001): Grundlagen der Textlinguistik. Tübingen.
- HELBIG, G. - BUSCHA, J. (2001): Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht. Langenscheidt: Leipzig, Berlin, München, Wien, Zürich, New York.
- HELBIG, G. (1986): Entwicklung der Sprachwissenschaft seit 1970. Leipzig
- HELBIG, G. - BUSCHA, J. (2001): Leitfaden der deutschen Grammatik. Langenscheidt: Leipzig, Berlin, München, Wien, Zürich, New York. Kleine Enzyklopädie-deutsche Sprache/ Fleischer, W. Hrsg. (2001): Peter Lang. Frankfurt am Main.
- LEWANDOWSKI, T. (1994): Linguistisches Wörterbuch. 3 Bände. Heidelberg – Wiesbaden.
- LINKE, A. - NUSSBAUMER, M. - PORTMANN, P. R. (1996): Studienbuch Linguistik. Tübingen.
- LÜHR, R. (2000): Neuhochdeutsch. Eine Einführung in die Sprachwissenschaft. 3. Aufl. München. Metzler Lexikon Sprache (1993). Hrsg. von H. Glück. Stuttgart – Weimar.
- POVEJŠIL, J. (1994): Mluvnice současné němčiny. Praha.
- SAUSSURE, F. de (1967, frz. 1916): Grundfragen der allgemeinen Sprachwissenschaft. Berlin.
- ŠIMEČKOVÁ, A. (1995): O němčině pro Čechy.
- ŠTÍCHA, F. (2003): Česko-německá srovnávací gramatika. Praha.
- Vybraná jazykovědná periodika

II. DIDAKTIKA NĚMECKÉHO JAZYKA

Průběh zkoušky v dílčí části didaktika NJ:

Východiskem odpovědi studenta je zevrubná lingvodidaktická analýza vybrané (části) lekce z učebnice německého jazyka pro konkrétní věkovou skupinu žáků.

Interpretace učebnicového textu předpokládá interdisciplinární přístup k problematice a vychází z obecně pedagogických a didaktických principů a modelů nácviu učiva.

Na ukázce z učebnice prokáže zkoušený dovednost rozpoznat typické rysy učebního souboru a na jejich základě jej teoreticky přiřadí k odpovídající metodické koncepci výuky cizích jazyků, již rámcově charakterizuje. Svá tvrzení důsledně dokladuje konkrétními příklady z lekce.

Zkoušený navrhne standardní, a popř. také alternativní, metodický postup nácviu jvu v podmínkách základní školy (1. i 2. stupeň), interpretuje související řady cvičení/úloh a pro prohloubení automatizace znalosti nebo dovednosti je schopen navrhnout jejich rozšiřující varianty.

V rovině řečových dovedností upozorní zkoušený mj. na otázky psycholingvistických souvislostí jejich nácviu a relevantnost jednotlivých dovedností pro konkrétní věkovou skupinu žáků.

U jazykových prostředků je předpokladem metodické analýzy lingvistická komparace jazykových plánů češtiny a němčiny a predikce interferenčních jevů jako zdroje chyb.

1. Rámcové podmínky výuky cizího jazyka na ZŠ (první a další cizí jazyk), problematika posloupnosti cizích jazyků na ZŠ (němčina po angličtině). Němčina jako jazyk sousedů. Cizí jazyk jako médium zprostředkování informací i cílová dovednost. Interakce učitel – žák, vhodnost jednotlivých sociálních forem práce v podmínkách VCJ.
2. Lingvodidaktika a její bazové disciplíny, jejich přímý dopad na výuku německého jazyka na ZŠ.
3. RVP ZŠ a jeho klíčové kompetence se zřetelem ke kompetenci k učení a kompetenci komunikativní. Vztah řečových dovedností a jazykových prostředků v procesu rozvoje cizojazyčné komunikativní kompetence žáka jako cíli výuky cizímu jazyku na ZŠ; přístup „od řeči k řeči“.
4. Receptivní řečové dovednosti – poslech a čtení s porozuměním. Psycholingvistická východiska, vzájemné porovnání. Prezentace, nácvik a kontrola.
5. Produktivní řečové dovednosti – ústní a písemný projev. Psycholingvistická východiska. Analýza vztahu vnější a vnitřní řeči, vztah mluveného a psaného projevu z hlediska lingvistického. Prezentace, nácvik a kontrola.
6. Fonetický a ortografický plán německého jazyka. Vzájemný vztah, lingvistická komparace češtiny a němčiny a didaktické důsledky odlišností. Prezentace, nácvik a kontrola.
7. Gramatický a lexikální plán německého jazyka. Vzájemný vztah, lingvistická komparace češtiny a němčiny a didaktické důsledky odlišností. Prezentace, nácvik a kontrola.
8. Pojem chyba. Interference a transfer v podmínkách výuky cizímu jazyku.
9. „Věčné“ otázky lingvodidaktiky: užití mateřštiny, překladu a výkladu gramatiky.
10. Výuka němčině u žáků předškolního a mladšího školního věku a její specifika. Úvodní audioorální kurz, imerzní metoda, činnostní pojetí výuky. Děti se specifickou poruchou učení: možnosti a hranice osvojení cizího jazyka.
11. Zásadní metodické koncepce ve vývoji výuky cizích jazyků : koncepce dvojjazyčné a jednojazyčné. Přínos a aktuálnost jejich zásad.
12. Alternativní výukové formy ve VCJ: didaktická hra, reformní postupy (otevřené učení etc.)
13. Didaktika reálií, malých literárních a hudebních forem.
14. Evropský referenční rámce pro cizí jazyky, zkoušení a testování ve VCJ
15. Bibliografie oboru od počátku 20. století.

Doporučená literatura:

- BIMMEL, P., RAMPILLON, U. (2004): Lernerautonomie und Lernstrategien. (Fernstudieneinheit 23). Berlin (u.a.).
- DOYÉ, P. (1992): Typologie der Testaufgaben für den Unterricht Deutsch als Fremdsprache. Berlin/ München/ Wien/Zürich/ New York.
- EGRTOVÁ, S. (2004): Didaktické hry pro výuku německého jazyka na I. stupni ZŠ. Liberec.
- FUNK, H., KOENIG, M. (2003): Grammatik lehren und lernen. (Fernstudieneinheit 1). Berlin (u.a.).
- HÄUSERMANN, U., PIEPHO, H.-E. (1996): Aufgabenhandbuch DaF. Abriss einer Aufgaben- und Übungstypologie. München.
- HELBIG, G., GÖTZE, L., HENRICI, G., KRUMM, H.-J. (2001): Deutsch als Fremdsprache. Ein internationales Handbuch. Berlin/New York.
- HENDRICH, J. (1988): Didaktika cizích jazyků. Praha.
- HEYD, G. (1990): Deutsch lernen. Grundwissen für den Unterricht in Deutsch als Fremdsprache. Frankfurt
- JANÍKOVÁ, V. (2001): Methodik und Didaktik des Unterrichts Deutsch als Fremdsprache im Überblick. Brno.
- KAST, B. (1992): Jugendliteratur im kommunikativen Deutschunterricht. Berlin (u.a.).

- KAST, B. (2003): Fertigkeit Schreiben. Schreiben mit Phantasie. (Fernstudieneinheit 12). Berlin (u.a.).
- KLEPPIN, K. (2002): Fehler und Fehlerkorrektur.(Fernstudieneinheit 19). Berlin (u.a.).
- KOL.(2002): Společný evropský referenční rámec pro jazyky. Olomouc.
- KOL. (1995): Nürnberger Empfehlungen. München.
- KOMENSKÝ, J. A. (1964): Nejnovější metoda jazyků. IN: Vybrané spisy Jana Amose Komenského, sv. III., Praha.
- MAROUŠKOVÁ, M.: Kritéria pro volbu učebnice. Cizí jazyky, roč. 40, 1995/1996, č. 7-8.
- MÜLLER, B.- D. (2003): Wortschatzarbeit und Bedeutungsvermittlung. Berlin (u.a.).
- NEUF-MÜNKEL, G. - ROLAND, R. (1991): Fertigkeit Sprechen. (Fernstudienbrief. - Goethe-Institut, Gesamthochschule Kassel, Deutsches Institut für Fernstudien). - Berlin (u.a.).
- NEUNER, G. - HUNFELD, H. (1997): Methoden des fremdsprachlichen Unterrichts. Eine Einführung. (Fernstudieneinheit 4). Berlin (u.a.).
- PODRÁPSKÁ, K. (2008): Kapitoly z lingvodidaktiky německého jazyka. Liberec.
- PODRÁPSKÁ, K., MATOUCHOVÁ, N. (2004): Vyučovací jazyk? Němčina!. Liberec.
- WEIGMANN, J. (1996): Unterrichtsmodelle für Deutsch als Fremdsprache. Ismaning.
- WESTHOF, G. (1994): Fertigkeit Lesen. (Fernstudienbrief der Gesamthochschule Kassel, Deutsches Institut für Fernstudien). - Berlin (u.a.).
- CIZÍ JAZYKY. Plzeň, Fraus od 1990.

III. Německy psaná literatura

Průběh zkoušky v dílčí části německy psaná literatura:

Východisko literární části zkoušky tvoří dvě základní části:

1. Část historická – student má pojednat o vybrané literární epoše, a to jak ve vztahu k autorům a dílům tak i v obecných historických souvislostech.
2. Část interpretační – student poskytne výklad k danému literárnímu textu a uvede jej do vztahu k epoše, autorovi či literárnímu směru.

Kromě těchto dvou okruhů tvoří klíčové hledisko i tzv. povinná četba, která má být uvedena do souvislosti s probíranou literární epochou.

Tematické okruhy:

1. Entwicklung der deutschsprachigen Literatur von der vorchristlichen Dichtung bis zur Reformation. Ein Abriss
2. Barockliteratur
3. Aufklärung
4. Sturm und Drang
5. Klassik
6. Romantik
7. Zwischen Klassik und Romantik
8. Biedermeier
9. Junges Deutschland, Vormärz
10. Poetischer Realismus
11. Naturalismus
12. Gegenströmungen zum Naturalismus
13. Expressionismus
14. Von der Weimarer Republik bis 1933
15. 1933 – 1945: Literatur im Exil, Literatur in der inneren Emigration
16. Vom Ende des Zweiten Weltkrieges bis zur Wiedervereinigung mit dem Schwerpunkt in der Literatur der BRD
17. Literatur der DDR 1949 – 1990. Ein Abriss
18. Von den 90er Jahren des 20. Jh. bis zur Gegenwart
19. Kinderliteratur: ein ausgewähltes Thema

Doporučená literatura (výběr):

- BEHRMANN, ALFRED: Einführung in den neuesten deutschen Literaturvers von Luther bis zur Gegenwart. Stuttgart 1989.
- BEUTIN, WOLFGANG (Hg.): Die Literaturgeschichte. Stuttgart 1992.
- BORCHMEYER, DIETER: Moderne Literatur in Grundbegriffen. Tübingen 1994.
- BRACKERT, HELMUTH – STÜCKRATH, JÜRGEN (Hg.): Literaturwissenschaft. Ein Grundkurs. Hamburg 1992.

- BREDELA, LOTHAR: Das Verstehen literaturwissenschaftlicher Texte. Stuttgart – Berlin 1980.
Deutsches Literaturlexikon. Bern 1994.
- FINK, JÜRGEN: Literaturwissenschaftliche Begriffe. München 1990.
- HERMANN, JOST: Literaturwissenschaft und Kunstwissenschaft. Stuttgart 1971.
- KAYSER, WOLFGANG: Das sprachliche Kunstwerk. Ein Einführung in die Literaturwissenschaft. Tübingen 1992.
- KILLY, WALTHER: Literaturlexikon. München 1988.
- MARTINI, FRITZ: Deutsche, Literaturgeschichte. Stuttgart 1991.
- Metzler. Autorenlexikon. Deutschsprachige Dichter und Schriftsteller vom Mittelalter bis Gegenwart. Stuttgart 1986.
- Reallexikon der deutschen Literaturgeschichte. Berlin 1958.
- STROMŠÍK, J.: Od Grimmehausena k Dürrenmattovi. Praha 1994.
- VÁCLAVEK, LUDVÍK: Německá literatura 1914 – 1945. Olomouc 1992.
- VÁCLAVEK, LUDVÍK: Od naturalismu k expresionismu. Olomouc 1992.
- VILLINGER, HERMANN: Kleine Poetik. Eine Einführung in die Formenwelt der Dichtung. Frauenfeld 1964.
- WILPERT, GERO VON: Sachwörterbuch der Literatur. Stuttgart 1982.